

О. В. Батанов

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент,
старший науковий співробітник Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України (м. Київ)*

УДК 342.5

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА

*Аналізуються дискусійні питання становлення та розвитку
муніципального права як самостійної галузі національного права
України. Пропонується авторське бачення предмета
муніципально-правового регулювання. Критично осмислюється
вчення про муніципальне право як комплексну галузь права.*

Ключові слова: муніципальне право, муніципально-правове регулювання, муніципально-правові відносини, муніципальна влада, місцеве самоврядування.

Процес становлення та розбудови сучасної української державності збігся у часі з реформуванням політичної системи та становленням якісно нових демократичних інститутів публічної влади, формуванням громадянського суспільства, утвердженням нових принципів економічної системи, які базуються на ринкових відносинах та розвитку підприємництва. Це об'єктивно привело до суттєвих змін у системі національного права України, появи в ній нових галузей як приватного, так і публічного права. Однією з таких нових галузей права є муніципальне право, яке сьогодні перебуває на етапі становлення, що потребує наукового обґрунтування її місця в системі національного права, визначення предмета, системи та джерел, наукової розробки відповідного категоріального апарату.

У системі національного права муніципальне право належить до публічного права, оскільки воно стосується, насамперед, самостійного виду публічної влади — муніципальної влади, яка належить територіальним громадам і здійснюється ними безпосередньо або через утворені ними органи, а також регулює відносини, пов'язані із реалізацією та захистом прав людини і громадянина у сфері місцевого самоврядування — муніципальних прав особи. У силу цього муніципальне право є галуззю публічного права, норми якої регулюють, насамперед, суспільні відносини, які виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та захисту муніципальних прав особи та виражають публічні й приватні, соціально-економічні та політичні цінності муніципальної демократії та прав людини.

Водночас муніципально-правові відносини є інтегральним полем, яке забезпечує єдність публічних та приватних інтересів на правовому рівні. Адже для реального здійснення місцевого самоврядування однаково важливе значення має і реалізація інтересів муніципальної влади як публічної влади територіальної громади, так і захист кожної окремої особистості, забезпечення її автономії та недоторканності, честі і гідності тощо саме як члена місцевої співдружності, як своєрідного асоційованого учасника місцевої самоврядної влади. Тим саме на цьому рівні й отримують індивідуалізацію публічні за своєю природою владовідносини, що передбачає їх трансформацію у муніципально-правові відносини, тоді як останні виступають своєрідним правовим інтегралом свободи особистості, прав людини, економічної та політичної влади населення. А саме муніципальне право, яке

забезпечує регулювання цих відносин, набуває статусу міжгалузевого між публічним та приватним правом [1, с. 111].

Починаючи з 1990 року, коли у вітчизняній науці почалося формування сучасних поглядів на місцеве самоврядування, окремим аспектам проблеми становлення та розвитку муніципального права як галузі права приділяли увагу М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальцій, В. І. Борденюк, Т. М. Буряк, І. П. Бутко, В. А. Григор'єв, Р. К. Давидов, І. В. Дробуш, В. М. Кампо, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, П. М. Любченко, Н. В. Мішина, М. П. Орзіх, Б. А. Пережняк, В. Ф. Погорілко, О. В. Прієшкіна, М. О. Пухтинський, М. О. Теплюк, О. Ф. Фрицький, Г. В. Чапала та ін.

Аналіз окремих аспектів теорії муніципального права у сучасній зарубіжній науці проводився у працях А. А. Акмалової, І. В. Бабічева, М. С. Бондаря, Т. М. Бялкіної, В. І. Васильєва, І. В. Видріна, А. Р. Єрьоміна, А. М. Костюкова, О. О. Кутафіна, В. С. Мокрого, Л. І. Недокушевої, Л. О. Нудненко, І. І. Овчинникова, М. Л. Пешина, С. Г. Соловійова, В. І. Фадєєва, К. С. Шутриної та ін.

Метою статті є аналіз дискусійних питань становлення та розвитку муніципального права як самостійної галузі національного права України. Пропонується авторське бачення предмета муніципально-правового регулювання.

Сучасний етап розвитку муніципального права як галузі національного права можна охарактеризувати як вкрай суперечливий, у якому спостерігаються діаметрально протилежні тенденції. З одного боку, у свідомості українських громадян, багатьох представників публічної влади та наукових кіл досі переважають застарілі, сформовані десятиріччями стереотипи з питань організації владних структур. Жива традиція жорсткого централізованого управління, остаточно неподоланий синдром відчуження населення та окремої людини від публічної влади, не створює достатніх передумов для соціальної включеності громадян у проблеми територіальних громад.

З іншого боку, поступово звільняючись від цього ілюзорно-ідеологічного сприйняття самоврядування як деякої самоцілі, пов'язаної з вирішенням завдань “поголівного залучення” населення до управління державними та суспільними справами, ми перейняли новими, не менш ілюзорними, ідеями, зорієнтованими на побудову системи публічної влади в особі місцевого самоврядування. Формально-ритувальне всебічне визнання державою місцевого самоврядування, кон'юнктурне проголошення як панацеї від усіх бід без адекватного механізму його реалізації штучно змушує суспільство повертатися в минуле, стимулює “користування” застарілими стереотипами та підходами, створює нові серйозні політичні, соціально-економічні, психологічні та інші бар'єри на шляху формування реалістичної моделі місцевого самоврядування та становлення в Україні муніципальної влади.

Більш ніж двадцятирічний досвід проведення радикальних перетворень у правовій системі нашого суспільства, виникнення та розвиток у її складі нових галузей права, у числі яких і муніципальне право, свідчить про необхідність кардинального наукового переосмислення проблем співвідношення особи та держави, прав людини, їх забезпечення та захисту як всередині країни, так і на міжнародному рівні, що, як правило, не є можливим у процесі аналізу традиційних конституційно-правових інститутів.

Розвитку ж самого місцевого самоврядування та його дослідженню і вивченню заважає односторонній характер тлумачення локальних процесів та впливу на них (тільки економічний, правовий або психологічний тощо), що сприяє виникненню стереотипів, одіозних міфів і соціальних фантомів про місцеве самоврядування. Має місце протиріччя між уявленнями про сутність та зміст місцевого самоврядування, умови його ефективного функціонування, розвитку та трансформації, що домінують у мисленні, діяльності вчених і політиків та реальній практиці розвитку самої цієї системи.

Це не могло не привести до часткової втрати орієнтирів у теорії муніципального права, розгубленості серед спеціалістів з питань місцевого самоврядування, деякі з яких взагалі висловлюють заперечення щодо використання терміна “муніципальне право” як “малозрозумілого для пересічних громадян словосполучення” [2, с. 286]. Варто згадати і не завжди конструктивні спори про місце муніципального права у правовій системі (прикладом тому є спроби “введення муніципального права до системи Особливого адміністративного права” [3]), зведення її “статусу” лише до галузі законодавства. Показовою у цьому аспекті є позиція російського вченого В. О. Баранчикова, який, відстоюючи державно-правову природу місцевого самоврядування, доводить, що муніципальне право — це комплексна галузь законодавства, яка включає в себе норми та інститути різних галузей публічного та приватного права, яке, на його думку, не може бути галуззю права, оскільки не має єдиного предмета та єдиного методу правового регулювання і включає в себе багаточисленні норми різних галузей публічного та приватного права [4, с. 13].

У силу цих та інших причин доктринальні основи місцевого самоврядування нібито втратили чіткість кордонів та орієнтирів, а муніципальне право формується як аморфний та безсистемний, подекуди штучний конгломерат правових норм. Здається, що правова, економічна, територіальна та інші основи місцевого самоврядування залежать тільки від свавільного умогляду політиків. Деякі експерти навіть говорять не тільки про кризу муніципальної реформи, а й самої ідеї місцевого самоврядування в Україні, яке так і не досягло своєї зрілості, не спромоглося повною мірою реалізувати закладені в ньому внутрішні потенційні можливості, і сьогодні як підсумок діяльності держави у сфері місцевого самоврядування перебуває у глибокому системному занепаді.

Тому в сучасних умовах вкрай важливо зрозуміти, що саме відбувається з муніципальним правом та місцевим самоврядуванням, у чому суть та чинники його поступової мутації, перетворення на своєрідний додаток державної влади на місцевому рівні? Де знаходяться об’єктивні політичні, економічні або соціальні передумови того, що відбувається, а де суб’єктивізм та помилки законодавця? Якою мірою розвиток правових основ місцевого самоврядування детермінований муніципально-правовою доктриною та реальними функціями муніципальної влади у державі та суспільстві? Надати правильні, науково-обґрунтовані відповіді на ці питання можна тільки на основі комплексного та системного аналізу вітчизняної конституційної моделі місцевого самоврядування та вивчення сучасного муніципального права.

У теорії права доведено, що основними ознаками будь-якої галузі права є, насамперед, її предмет і метод (методи), а також особлива функціональна (цільова) спеціалізація, спільні норми та інститути. Отже, закономірним є питання про те, чи має муніципальне право самостійний предмет і метод (методи) правового регулювання? Чи можна муніципальне право розглядати як самостійну галузь права? Ці питання є одними з найбільш дискусійних у сучасній юридичній науці, які породили багато стереотипів у розумінні галузевої належності муніципального права та особливостей предмета його регулювання.

Так, під предметом галузі права, зазвичай, розуміється те, що регулює ця галузь права, тобто певні види або систему суспільних відносин, які регулюються правом. До структури предмета правового регулювання входять такі елементи: 1) суб’єкти — індивідуальні та колективні; 2) їх поведінка, вчинки та дії; 3) об’єкти (предмети, явища) оточуючого світу, з приводу яких відповідні суб’єкти вступають у взаємовідносини та стосовно яких проявляють свій інтерес; 4) соціальні факти (події, обставини), які виступають безпосередніми причинами виникнення, зміни або припинення відповідних відносин.

У юридичній науці існують різні підходи до розуміння предмета муніципального права. Так, у першому в Україні підручнику з муніципального права предметом муніципального права як галузі права розглядалося “місцеве

самоврядування — відносно самостійний вид суспільних відносин, пов'язаний з організацією і здійсненням місцевої влади, тобто публічної влади, влади народу в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць” [5, с. 6].

Інші дослідники, в цілому обґрунтовано вважаючи, що такий підхід не зовсім коректно відображає семантику терміна “муніципальний”, а також такий, що не дозволяє достатньо чітко відокремити групу суспільних відносин, що становлять предмет самостійної галузі права, підкреслюють, що “предмет муніципального права охоплює лише суспільні відносини, які складаються у зв'язку з організацією і здійсненням місцевого самоврядування (відносини місцевого самоврядування), що дозволяє характеризувати муніципальне право як право місцевого самоврядування” [6, с. 11; 7, с. 11–12]. Цей підхід знайшов своє відображення у другому виданні цитованого раніше підручника з муніципального права України, у якому вже зазначається, що предметом муніципального права є місцеве самоврядування як відносно самостійний вид суспільних відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням влади територіальними громадами [8, с. 7].

У цілому з таким підходом варто погодитися, хоча й він потребує певного уточнення. Вважаємо, що оптимально предмет муніципального права як галузі права розкривається, якщо ми будемо розглядати його як суспільні відносини, які виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення публічної влади територіальних громад — муніципальної влади, а також відносини, які виникають у процесі реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні.

Отже, найбільш актуальним завданням сучасної муніципально-правової науки є пошук основної характеристики предмета регулювання муніципального права, тобто того узагальненого критерія, який дозволяє віднести суспільне ставлення до числа муніципально-правових відносин. На думку О. А. Сергєєва, у якості такої характеристики повинен виступати устрій публічної влади на муніципальному рівні. Саме ця характеристика задає специфіку муніципально-правового режиму та обумовлює уособлення муніципально-правових відносин від суміжних відносин. Устрій муніципальної влади є саме тим конкретним, юридично визначеним критерієм, який не дозволяє захопитися непомірним розширенням предмета регулювання муніципального права та втратити об'єктивні підстави розмежування муніципально-правових та суміжних відносин [9, с. 24].

Означений аспект має важливе теоретико-методологічне значення у процесі осмислення правової природи муніципальної влади та її функцій, її ролі в механізмі реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, в цілому осмислення сутності місцевого самоврядування, його місця у демократичному суспільстві, його політичній, економічній, соціальній та інших системах, а й з позиції розуміння муніципального права — як самостійної галузі національного права. Ілюстративною у цьому аспекті є позиція О. М. Харламової, яка доводить, що рух до нової якості процесів правового регулювання місцевого самоврядування безпосередньо пов'язаний із самостійним функціонуванням муніципального права в системі права. Вона зазначає, що позиціонування самостійної ролі муніципального права — не просто суб'єктивний погляд на проблему, але і реально сформована науково-практична потреба. На думку О. М. Харламової, самодостатність ролі муніципального права базується не тільки на відособлених предметі і методах, але і додаткових критеріях, до числа яких входять його мета, завдання, принципи та функції [10, с. 3–4, 8].

Можна навести й доволі оригінальну й інноваційну точку зору Р. Б. Булатова. На його думку, будь-яка влада не існує у “безповітряному просторі”, а навпаки, знаходиться у зв'язку з необхідними інститутами. Наприклад, державна влада є похідною від держави, функціонує від його імені; породжена визначально владою багатонаціонального народу, який є відносно автономним інститутом конституційного ладу. Подібно до цього розглядає Р. Б. Булатов і муніципальну владу. Муніципальна влада розуміється ним як влада муніципальних спільнот, об'єднаних правом в

інтересах та загальної користі людей в рамках юрисдикції муніципальної влади. Ця форма влади є породженням влади населення муніципальних спільнот та є відносно автономним інститутом більш широкого поняття — муніципального ладу. Таким чином, муніципальна влада подібно до державної не існує сама по собі, а є продуктом більш ємкої та складної системи, яку він називає муніципальним ладом. Це не сукупно-конгломератна конструкція, тобто механічне поєднання деяких різномірних елементів. Навпаки. Муніципальний лад є відносно автономною системою “регіонального”, багатогранного характеру.

Далі Р. Б. Булатов стверджує, що досвід, який набуває муніципальна влада у процесі становлення, ставить нові проблеми перед наукою муніципального права, що об’єктивно змінює її вигляд у напрямку від “самоврядницького” до реального, муніципального. А це, у свою чергу, знімає проблему “подвійного” підходу у дослідженні муніципального простору. Тим самим примножується зміст предмета муніципального права як науки, і як самостійної галузі в системі права [11].

Сприймаючи цей підхід у цілому, ми вважаємо, що предметом муніципального права як галузі національного права є суспільні відносини, які виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та захисту муніципальних прав особи. Тобто предмет муніципального права є досить специфічним: його становлять суспільні відносини, які виникають не в окремій сфері життєдіяльності людини і громадянина, територіальних громад або суспільства, а в різних сферах — політичній, економічній, соціальній, культурній тощо. Інтегруючим аспектом є те, що всі ці відносини пов’язані із процесами інституціоналізації та функціонування муніципальної влади, а також реалізацією та захистом муніципальних прав особи, що підтверджує, що “за своїм предметом муніципальне право — безумовно публічне, хоча це не виключає наявності в його структурі і приватноправових норм та інститутів” [7, с. 12].

Це дозволяє стверджувати, що муніципальне право є самостійною галуззю національного права. Адже навіть якщо взяти до уваги лише конституційну регламентацію місцевого самоврядування, то муніципальне право має більше підстав для існування у статусі самостійної галузі, ніж всі інші (за винятком конституційного права) галузі національного права.

Безумовно, обґрунтування муніципального права як самостійної галузі права не вичерпується посиланням на значну кількість конституційних норм, що регулюють питання місцевого самоврядування. Є колосальний законодавчий масив, яким регулюються відносини у сфері місцевого самоврядування. Тому є достатні підстави стверджувати, що муніципальні норми мають відносно самостійний предмет свого впливу, регулювання, а їхня система утворює самостійну галузь національного права України — муніципальне право.

Разом з тим муніципальне право як самостійна галузь права тісно пов’язана з іншими галузями права, зокрема конституційним, адміністративним, фінансовим та іншими, норми яких у певних межах і формах регулюють відносини публічної влади, народовладдя і частково входять до системи норм муніципального права.

Виходячи з цього, а також низки інших характеристик, у сучасній юридичній науці сформувався інший стереотип, сутність якого зводиться до визначення комплексності предмета правового регулювання муніципального права. Однак у визначенні комплексності предмета муніципального права різні автори вкладають різний зміст. Так, деякі дослідники пояснюють комплексний характер муніципального права наявністю в ньому сфер тісної взаємодії з галузями права, які, регулюючи свій предмет, торкаються і питання муніципальної діяльності [12, с. 35]. Інша позиція полягає в тому, що комплексний характер муніципального права обумовлений комплексним характером, складністю та неоднорідністю відносин, які входять до його предмета [13, с. 486]. Прихильники третього підходу пояснюють комплексний характер муніципального права фактом його виникнення на межі інших галузей права [14, с. 8; 15, с. 17–18] внаслідок розвитку місцевого

самоврядування та законодавства про нього, що і спричинило відокремлення відповідних правових норм у самостійну галузь права. Також, на думку прихильників цього підходу, комплексний характер муніципального права знаходить прояв й у полівалентності муніципально-правових норм та інститутів: вони одночасно є нормами (інститутами) основних галузей права конституційного, адміністративного тощо [6, с. 13; 7, с. 15].

Цікавою є позиція тих авторів, які вважають, що предметом муніципального права є місцеве самоврядування, яке є складною, багатоплановою сферою суспільних відносин, які регулюються багатьма галузями права. В рамках місцевого самоврядування (загальний предмет муніципального права), на думку прихильників цієї точки зору, виділяється муніципальне будівництво, муніципальний устрій — власний предмет муніципального права, який зумовлює своєрідність предмета муніципального регулювання в цілому [16, с. 12–13].

Кожна позиція має важливе теоретичне значення, робить свій позитивний внесок у розуміння предмета правового регулювання муніципального права та розвиток муніципально-правової науки. Але в цілому визначення муніципального права як комплексної галузі права є достатньо дискусійним питанням. На таку ознаку як комплексність звертають увагу автори сучасних видань муніципального права як в Україні, так і в Російській Федерації. Причому вітчизняна муніципально-правова теорія, яка й досі значною мірою розвивається у фарватері відповідних російських досліджень, сприймає цю тезу практично без заперечень.

Слід зазначити, що в Російській Федерації погляд на муніципальне право саме як комплексну галузь права, незважаючи на спірність цього питання, як це не парадоксально, був “легалізований” фактично в імперативному порядку. Так, в Основних положеннях державної політики в галузі розвитку місцевого самоврядування в Російській Федерації, затверджених Указом Президента Російської Федерації від 15 жовтня 1999 р., ставилося завдання “формування муніципального права як комплексної галузі права”. Але й досі, незважаючи на цю директиву, це завдання залишається не вирішеним. Так, на думку відомого російського вченого В. І. Васильєва, включення до складу муніципального права інших галузей законодавства (необхідно було зробити згідно з формулою цього указу) може тільки зашкодити практиці муніципального будівництва, розмиваючи і без того не дуже чіткі кордони муніципального права. Адже формування кожної галузі права — процес природний, який віддзеркалює об’єктивно сформовані у суспільстві групи відносин, які вимагають особливого юридичного оформлення, свого предмета та методу регулювання. Вичленування галузі права зі всього законодавчого масиву супроводжується та повинно, як правило, супроводжуватися дослідницькою роботою, результатом якої є науково-логічне обґрунтування життєздатності відповідної галузі права [17, с. 38–39].

Безумовно, відносини, які складаються в муніципальній практиці, як правило, мають комплексний характер, тобто регулюються одночасно нормами різних галузей права. Наприклад, суд, вирішуючи спір з приводу земельного питання, може (та й повинен) застосовувати поряд з нормами земельного права також норми цивільного, адміністративного, аграрного, сімейного, муніципального права тощо. Однак з цього зовсім не випливає, що усі відповідні норми права повинні зливатися у деяке інтегроване утворення. Комплексний характер відносин, які виникають у подібних випадках, зовсім не є ознакою комплексності позитивного права.

У діяльності територіальних громад та інших суб’єктів місцевого самоврядування застосовуються норми цивільного, адміністративного, земельного, екологічного, фінансового, сімейного та інших галузей права. Однак навряд чи є обґрунтованим об’єднання цих норм з нормами муніципального права в єдину комплексну галузь права. Муніципальне право має свій власний предмет регулювання, свої характеристики, а не складається з норм різних однорідних галузей права як деяке вторинне нормативне утворення. Це підтверджується

специфічністю завдань правового регулювання відносин, пов'язаних із організацією та функціонуванням місцевого самоврядування, а також реалізацією та захистом прав і свобод людини і громадянина на локальному рівні, які вирішуються саме в рамках муніципального права, та змістовними особливостями їх вирішення.

Безумовно, муніципальне право є складовою частиною системи права України. У силу багатогранності проявів такого суспільно-політичного явища як місцеве самоврядування, воно тісно пов'язано з іншими галузями права. Так, найтісніший зв'язок існує з конституційним правом, за рахунок норм якого визначально почало формуватися муніципальне право. Адже саме перетворення державного права у конституційне право, а також конституційне визнання державою місцевого самоврядування як самостійної форми народовладдя привели до об'єктивування вітчизняного муніципального права. Тому муніципальне право з'явилося, у першу чергу, з надр конституційного права, а не як інтегральна сума норм багатьох галузей.

Муніципальне право як галузь тісно пов'язане також з рядом галузей приватного права, зокрема з цивільним, трудовим, житловим та іншими галузями. В кінцевому випадку, на думку деяких авторів, норми цивільного, трудового, житлового, підприємницького, адміністративного, бюджетного, земельного та інших галузей права, не змінюючи своєї первинної галузевої належності, потрапляють у поле дії норм муніципального права, перетворюючись у засоби муніципального регулювання. Іншими словами, ці дослідники вважають, що у сфері місцевого самоврядування муніципальне право набуває відносно норм інших галузей (за виключенням конституційного права) роль керуючої, орієнтуючої системи. У цьому проявляється особлива загальноправова функція муніципального права та головна особливість методу (режиму) муніципального регулювання суспільних відносин [16, с. 13].

Муніципальне право виконує це різними шляхами, зокрема шляхом закріплення на основі конституційних норм цінностей, завдань та принципів місцевого самоврядування; встановлення базових категорій та конструкцій, які мають міжгалузеве значення; встановлення функцій та повноважень суб'єктів місцевого самоврядування; встановлення колізійних правил, які визначають пріоритет дії одних норм перед іншими у сфері місцевого самоврядування тощо.

Виходячи із вищенаведеного можна зробити висновок про самостійність муніципального права як галузі права. Свідченням того є наявність власного предмета та методів правового регулювання. На наше переконання, безапеляційне судження про "комплексний" характер муніципального права не тільки не вирішує проблеми, а й ускладнює їх, гальмуючи процес становлення муніципального права як самостійної галузі національного права. Тому ми вважаємо, що, насамперед, дискусію необхідно проводити в контексті адекватного наповнення предмета муніципального права питаннями, пов'язаними із виникненням, становленням, розвитком, організацією та функціонуванням муніципальної влади, а також реалізацією та захистом муніципальних прав особи, включаючи принципи, форми, засоби вирішення населенням питань місцевого значення.

Список використаних джерел

1. Бондарь, Н. С. Гражданин и публичная власть: Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении [Текст] : [учеб. пособ.] / Н. С. Бондарь. — М. : Городец, 2004. — 352 с.
2. Борденюк, В. Конституція України та становлення галузі права місцевого самоврядування [Текст] / В. Борденюк // Актуальні питання втілення в життя положень Конституції України : зб. наук. праць Української Академії державного управління при Президентіві України / [за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева]. — К. : Вид-во УАДУ, 1999. — Вип. 1. — С. 282–291.
3. Мельник, Р. С. Муніципальне право у системі національного права [Текст] / Р. С. Мельник // Юридичний вісник Причорномор'я. — 2011. — № 2 (2). — С. 50–60.

4. Баранчиков, В. А. Правовые проблемы становления и развития местного самоуправления в Российской Федерации [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 "Конституционное право; муниципальное право" / В. А. Баранчиков. — М., 2005. — 47 с.
5. Муніципальне право України [Текст] : [підруч.] / В. Ф. Погорілко (ред.), О. Ф. Фрицький (ред.). — [стер. вид.]. — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 350 с.
6. Бисага, Ю. М. Муніципальне право України [Текст] : [навч. посіб.]. — [вид. 2-е, переробл. та доп.] / Ю. М. Бисага, О. Я. Рогач, А. В. Бачинська. — Ужгород : Ліра, 2008. — 440 с.
7. Кравченко, В. В. Муніципальне право України [Текст] : [навч. посіб.] / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. — К. : Атіка, 2003. — 672 с.
8. Муніципальне право України [Текст] : [підруч.] / В. Ф. Погорілко (ред.), О. Ф. Фрицький (ред.). — [2-ге вид.]. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 592 с.
9. Сергеев, А. А. Конституционно-правовые аспекты организации и осуществления местного самоуправления в Российской Федерации [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 "Конституционное право; муниципальное право" / А. А. Сергеев. — М., 2007. — 43 с.
10. Харламова, Е. Н. Муниципальное право в системе российского права (теоретико-правовое исследование) [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. "Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве" / Е. Н. Харламова. — Белгород, 2011. — 22 с.
11. Булатов, Р. Б. Муниципальная власть и проблемы ее реализации в Российской Федерации: конституционно-правовой анализ [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Булатов Рашид Борисович. — С.-Пб., 2006. — 363 л.
12. Кутафин, О. Е. Муниципальное право Российской Федерации [Текст] : [учебн.] / О. Е. Кутафин, В. И. Фадеев. — М. : Юристъ, 2000. — 552 с.
13. Баглай, М. В. Конституционное право Российской Федерации [Текст] : [учебн.] / М. В. Баглай, Б. Н. Габричидзе. — М. : ИНФРА-М, 1996. — 512 с.
14. Князев, С. Д. Российское муниципальное право [Текст] : [учебн.] / С. Д. Князев, Е. Н. Хрусталева. — Владивосток : ДвГУ, 1997. — 344 с.
15. Пылин, В. В. Муниципальное право [Текст] : [учеб. пособ.] / В. В. Пылин, П. П. Глущенко. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. — 352 с.
16. Кокотов, А. Н. Муниципальное право России [Текст] : [учебн.] / А. Н. Кокотов, А. С. Саломаткин. — М. : Юристъ, 2006. — 383 с.
17. Васильев, В. И. Законодательная основа муниципальной реформы [Текст] / В. И. Васильев. — М. : Формула права, 2005. — 336 с.

Надійшла до редакції 29.01.2012

Батанов А. В. Феноменология современного муниципального права

Анализируются дискуссионные вопросы становления и развития муниципального права как самостоятельной отрасли национального права Украины. Предлагается авторское понимание предмета муниципально-правового регулирования. Критически осмысливается учение о муниципальном праве как комплексной отрасли права.

Ключевые слова: муниципальное право, муниципально-правовое регулирование, муниципально-правовые отношения, муниципальная власть, местное самоуправление.

Batanov, O. V. Phenomenology of the Modern Municipal Law

In the article the controversial questions of formation and development of municipal law as an independent branch of the national law of Ukraine is analyzes. Proposed to the author's understanding of the subject-municipal regulation. To think critically about the doctrine of municipal law as a complex area of law.

Key words: municipal law, municipal and legal regulation, municipal and legal relations, municipal power, local self-government.

